

De oprichting van het pensioenfonds voor de Tilburgse wolnijverheid 1927-1929

door C.G.W.P. van der Heijden*

In een recent verschenen artikel in het Noordbrabants Historisch Jaarboek, deel 3, ging ik uitvoerig in op een van de belangrijkste conflicten die er in de Tilburgse wolnijverheid plaatsvonden.¹⁾ Daar stelde ik onder andere dat de arbeidsvoorwaarden en de reële loonhoogte voor de arbeiders in de Tilburgse wollenstoffenindustrie relatief gunstig afstaken bij de wolnijverheid in de rest van Brabant en bij het merendeel van de overige Tilburgse nijverheidssectoren.²⁾ Als een van de voorbeelden waaruit de betere arbeidsvoorwaarden voor de arbeiders werkzaam bij leden van de "Vereeniging van Tilburgsche Fabrikanten van Wollen Stoffen" (voortaan afgekort als VTFWS) blijken, werd aldaar het pensioenfonds genoemd.³⁾ Voordat ik in zal gaan op de onderhandelingen tussen werkgevers en werknemers die resulteerden in de oprichting van het pensioenfonds is het noodzakelijk dat eerst het algemene kader, waarin deze gebeurtenis geplaatst moet worden, gepresenteerd wordt.

Werkgevers en werknemers

Ongeveer 80% van de Tilburgse wollenstoffenfabrikanten waren hecht georganiseerd in de bovengenoemde werkgeversvereniging VTFWS. De doelstelling van deze op 22 februari 1897 opgerichte vereniging op katholieke grondslag was "door onderlinge samenwerking der fabrikanten in de Tilburgse wolindustrie, elk wettig middel aan te wenden dat bevorderlijk kan zijn aan hun industrie en aan de goede verstandhouding tussen werkgever en werknemer".⁴⁾ Gezien deze formulering strekten de activiteiten van de VTFWS zich zowel uit over gebieden als gezamenlijke aankoop en het vaststellen van vrachttarieven, etc., als het onderhouden van contacten tussen werkgevers en werknemers (lees: de textielarbeidersbonden).

In de interbellum-periode was ten aanzien van het reilen en zeilen van de Tilburgse wolnijverheid een hoofdrol weggelegd voor de 2de secretaris van de VTFWS, mr. B.J.M. van Spaendonck.⁵⁾ Van Puijtenbroek omschreef deze man zeer treffend als "de befaamde grootmeester in secretariaten van ondernemersverenigingen en het fungerend geweten van het bedrijfsleven".⁶⁾

De werknemers konden zich in deze hoogtij-jaren van de verzuiling aansluiten bij een viertal organisaties: de katholieke bond 'St.-Lambertus' de protestants-christelijke bond 'Unitas', de algemene (lees: socialistische) bond 'De Eendracht' en de anarcho-syndicalistische 'Landelijke Federatie van Textielarbeiders'.⁷⁾ In Tilburg lag het overwicht zeer duidelijk bij de katholieke bond. Gemiddeld genomen bedroeg het ledental van 'St.-Lambertus' het tienvoudige van het ledental van 'De Eendracht'. De twee andere bonden zijn wat Tilburg betreft te verwaarlozen. Elders zal ik aantonen dat de ontwikkeling van het ledenbestand van beide bonden conjunctuurgevoelig was.⁸⁾ Het is in dit kader voldoende om te stellen dat de bonden in het midden van de jaren twintig veel leden verloren hadden en dat ze zich daarna veel moeite getroostten om het verloren terrein terug te winnen. Het hierna te bespreken voorstel van 'St.-Lambertus' om tot oprichting van een pensioenfonds over te gaan, moet dan ook in dit licht gezien worden. Hoewel Boomgaard stelt dat "in de periode 1917-1925 het vakbondslidmaatschap nog geen door iedereen geaccepteerde en normaal geachte zaak geworden (was)",⁹⁾ kan ik voor de VTFWS een uitzondering maken. Zowel 'St.-Lambertus' als 'De Eendracht' werden door de VTFWS als een volwaardige partner erkend. Bij deze vereniging maakte het

voeren van onderhandelingen met de textielarbeidersorganisaties een vast onderdeel uit van de strategie om tot wijziging van de arbeidsvoorwaarden te komen. De VTFWS heeft de bonden gedurende de periode 1920-1940 nooit voor een fait accompli gesteld. Wel werden beide bonden tegen elkaar uitgespeeld. Gezien de katholieke grondslag is het niet vreemd dat bij de VTFWS de meeste sympathie uitging naar 'St.-Lambertus'. Regelmatig nam de werkgeversvereniging de katholieke bond tegen de socialistische bond in bescherming

Tot slot van deze inleidende paragraaf een opmerking over de bronnen. De belangrijkste bron vormen de notulen van de vergaderingen van de VTFWS. Omdat onderhandelingen tussen de VTFWS en de vakbonden altijd plaatsvonden tijdens de bestuursvergaderingen van de VTFWS (en dus in de notulen verwerkt werden) zijn er zakelijke en nauwgezette verslagen van hetgeen besproken werd bewaard gebleven. Daarnaast zijn de vakbladen van de textielarbeidersbonden erg waardevol. 'St.-Lambertus' beschikte over 'Het Hoog-Ambacht', en 'De Eendracht' over 'De Textielarbeider'. Gezien de onderlinge rivaliteit is het niet vreemd

Mr. B.J.M. van Spaendonck (1896-1967)

* Docent geschiedenis en historisch onderzoeker. Dit artikel is een onderdeel van een studie over de Tilburgse textielnijverheid in het Interbellum.

dat beide vakbladen erg propagandistisch getint zijn. Archiefbescheiden betreffende de voor Tilburg belangrijkste vakbond 'St.-Lambertus' schijnen verloren te zijn.¹⁰⁾

Het pensioenfonds

De wollenstoffenfabrikanten beschouwden de zeven jaren aansluitend aan de voor hen zonder twijfel gunstige Eerste Wereldoorlog¹¹⁾ zeker als magere jaren. Naar eigen zeggen verkeerden ze in een zeer ongelijke en ongunstige concurrentiepositie ten opzichte van het buitenland. Om dit kwaad te bestrijden plaatsten zij steeds twee verschillende pijlen op hun boog: werktijdverlenging en loonsverlaging. Vooral de tweede pijl bleek regelmatig doel te treffen: in 1922 en in 1924 slaagden de werkgevers erin om de lonen met respectievelijk 10 en 5% te verlagen.¹²⁾ Tijdens deze loonherzieningsronden bleken de textielarbeidersbonden niet bij machte om de ter discussie staande voorstellen voor loonsverlaging tegen te houden. De bonden – vooral 'St.-Lambertus' – grepen de eerste tekenen van economische opleving dan ook meteen aan om het verbleekte blazoën weer wat op te poetsen. De bestuurders van 'St.-Lambertus' pakten in het najaar van 1927 de zaken groots aan. In een schrijven d.d. 17 november 1927¹³⁾ verzochten zij om onderhandelingen te beginnen over realisatie van de meest dringende wensen: uitbetaling van de algemeen erkende christelijke feestdagen, verhoging van de lonen en oprichting van een algemeen pensioen-

fonds. Dit was de eerste keer dat 'St.-Lambertus' met het derde verzoek kwam.

Het zou overigens ook bij deze ene keer blijven: de VTFWS was zelfs redelijk enthousiast over het voorstel. Bij de eerste conferentie van 'St.-Lambertus' met het bestuur van de VTFWS deelde de voorzitter van de fabrikantenvereniging mee dat er al wel fabrikanten over een pensioenfonds gedacht hadden, maar steeds teruggeschrokken waren voor de daaraan verbonden kosten.¹⁴⁾ 'St.-Lambertus' had nog geen becijferingen gemaakt omtrent de kosten of de offers die de arbeiders voor het pensioenfonds moesten brengen. Voor hen stond echter vast dat er voor de oude arbeiders iets moest gebeuren: "Het gaat niet aan, arbeiders die jarenlang hun arbeid ter beschikking van de onderneming hebben gesteld op hun ouden dag aan het Armbestuur over te leveren. Met leede oogen zien de textielarbeiders naar het gemeente- en spoorwegpersoneel, dat een welverzorgden ouden dag heeft."¹⁵⁾ De voorzitter van de VTFWS repliceerde dat de fabrikanten al grote offers moesten brengen voor hun oudere werknemers, maar dat een behoorlijke regeling gewenst was. Hij haalde ook een opvoedend (lees: bevoogdend) argument aan: ". . . verlangd mag toch worden, dat de arbeiders in die jaren van hun leven dat hun inkomsten hun behoeften ver overtreffen, iets opzij leggen. In de praktijk geschiedt dit helaas veelal niet. Vooral de jeugdige arbeiders konden op dit terrein veel meer doen, dan thans het geval is."¹⁶⁾ Bij

deze eerste conferentie werd afgesproken dat de voorbereiding van het pensioenfonds met kracht ter hand genomen zou worden en dat de overige door 'St.-Lambertus' geformuleerde wensen voorlopig terzijde gelegd werden. Voor de berekeningen werd een verzekeringswiskundige aangezocht (dhr. C.P. van Dorst).

Een week later bleek dat de fabrikanten meer argumenten dan alleen charitatieve hadden om tot een pensioenfonds te komen. Veel fabrikanten verstrekten aan hun pensioengerechtigde arbeiders reeds op vrijwillige basis een kleine uitkering. De verwachting was dat deze aanvankelijk kleine post (in 1928 omvatte deze groep 80 personen) weldra een aanzienlijke uitgave zou vorderen. Veel arbeiders bleven in het bedrijf werkzaam op een leeftijd dat ze feitelijk voor het werk al ongeschikt waren. Het zou voor de rentabiliteit van de onderneming gunstig zijn om aan deze situatie een einde te maken. Daarnaast speelde bij de argumentatie de verwachting een rol dat, wanneer andere ondernemingen in de omgeving van Tilburg¹⁷⁾ tot oprichting van een pensioenfonds zouden besluiten, "dan zal ongetwijfeld de moeilijkheid om aan personeel te komen voor onze fabrieken zich gaan verscherpen". Tot slot zag men in het pensioenfonds een goed middel om personeel aan het bedrijf – of op zijn minst de groep bedrijven aangesloten bij de VTFWS – te binden.¹⁸⁾ De algemene ledenvergadering machtigde het bestuur van de VTFWS om de besprekingen met 'St.-Lambertus' over het pensioenfonds voort te zetten, "daarbij uitgaande van een maximum-bedrag aan kosten voor de werkgevers van 1,5% van het loon".¹⁹⁾ Gezien het ingewikkelde karakter van de financiële consequenties verbonden aan diverse voorstellen, die door de vertegenwoordigers van de VTFWS en 'St.-Lambertus' besproken werden, zal ik me in het hiernavolgende tot het meest essentiële beperken.

Beide onderhandelingspartners erkenden de grote problemen verbonden aan het beginnen met het verstrekken van uitkeringen uit een

Een deel van de leden van St.-Lambertus in 1929

